

9. Про забезпечення діяльності Уповноваженого України з питань європейської і євроатлантичної інтеграції: Указ Президента України №573/2003 від 5 липня 2003 р. // Урядовий кур'єр. — 2003. — 16 черв.
10. Про затвердження Тимчасового Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України № 915 від 5 червня 2000 р. // Офіційний вісник України. — 2000. — № 24. — Ст. 994.

УДК 341.232.2/3:341.217

Т. О. Анцупова

СПІВРОБІТНИЦТВО ЄВРОПЕЙСЬКИХ МІЖУРЯДОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Для багатьох східно- та південноєвропейських держав основним напрямком зовнішньої політики є входження до Європейського Союзу або активне співробітництво з даним об'єднанням держав. У свою чергу, Європейський Союз, у відповідності зі ст. 49 Маастрихтського договору, відкритий для будь-якої європейської держави, що відповідає критеріям членства: демократія, верховенство права, повага до прав людини і прав меншин, дієва ринкова економіка із запасом міцності для того, щоб перебороти тиск конкуренції, готовність взяти на себе зобов'язання, передбачені членством, що означає ефективне застосування правил і політик ЄС [1].

Європейська інтеграція виражається в різних організаційно-правових формах. Об'єднання в такі субрегіональні організації, як Організація Чорноморського економічного співробітництва, ГУАМ, Центральноевропейська ініціатива, дозволяють європейським державам виробити механізми економічного та й інших напрямків співробітництва, підвищити економічний і соціальний рівень життя і тим самим наблизитися до стандартів ЄС. Зокрема, держави-члени Центральноєвропейської ініціативи серед цілей створення організації вказали: «забезпечення необхідної підготовки держав-учасників до їх майбутнього членства в Європейському Союзі» [2]. Європейський союз сприяє здійсненню подібних цілей за допомогою організації програм INTERREG і PHARE CBC, що сприяють субрегіональному (транснаціональному) співробітництву європейських держав.

На Європейському континенті створено більше десяти міжнародних міжурядових регіональних і субрегіональних організацій, у рамках яких прийнята безліч міжнародних договорів і інших документів, що поширюють свою дію на території європейських держав, а також на фізичних і юридичних осіб, що знаходяться під їх юрисдикцією. Найбільша питома вага в процесі формування європейського права належить праву Європейського Союзу, також дуже значна роль Ради Європи, ОБСЄ і Західноєвропейського союзу. Значення цих організацій у формуванні європейського права важко переоцінити.

За участю європейських держав були створені й інші міжнародні міжуря-

дові організації: ГУАМ, Організація Чорноморського економічного співробітництва, Балто-Чорноморський союз, BLACKSEAFOR. Дані організації співпрацюють з Європейським союзом та іншими європейськими міжурядовими організаціями, але не можна сказати, що вони активно формують європейське право. Це відбувається внаслідок різних причин: пасивна інтеграція держав всередині самих організацій; невизначеність правового статусу організації або тривала трансформація її організаційного механізму і т.д. Складності співробітництва в рамках таких організацій можуть бути викликані також різними зовнішньополітичними пріоритетами окремих учасників, тому що членами деяких зазначених вище організацій є як європейські держави, так і неєвропейські, для яких вступ у Європейський Союз не є пріоритетом зовнішньополітичного курсу, або вони вже досягли цієї мети.

Так, наприклад, протягом всієї історії діяльності ГУУАМ (з 1997 р.) залишалося відкритим питання про правовий статус даного об'єднання. До сьогоднішнього дня не прийнятий статут ГУУАМ, що як звичайно закріплює цілі створення, принципи і напрямки діяльності організації. Основним документом, яким керується ГУУАМ у своїй діяльності, є Ялтинська хартія ГУУАМ, прийнята 7 червня 2001 р.

Нагадаємо, що об'єднання держав з незвичною назвою ГУУАМ (сполучення перших літер назв держав-учасників: Грузія, Україна, Узбекистан, Азербайджан, Молдова) було створено 10 жовтня 1997 р. під час саміту Ради Європи в Страсбурзі. На той момент Узбекистан не був учасником підписаного Страсбурзького комюніке (об'єднання спочатку мало назву ГУАМ) і приєднався пізніше, у 1999 р. на Вашингтонському саміті НАТО. Узбекистан три роки лише номінально перебував в організації, не беручи в її діяльності практично ніякої участі.

Остаточне рішення було прийнято керівництвом Узбекистану за підсумками саміту ГУУАМ, що відбувся в Кишиневі (22 квітня 2005 р.), у якому Узбекистан був представлений лише своїм послом у Молдові. Президент Узбекистану Іслам Каримов направив Президенту Молдови Володимирові Вороніну (головуючому на той період в ГУУАМ з 2005 р.) лист з офіційним повідомленням про вихід Узбекистану зі складу учасників об'єднання держав ГУУАМ. На думку Президента Узбекистану, останнім часом істотно змінилися спочатку оголошені цілі і завдання організації, тому що тепер акцент робиться на ідеологічну і військово-політичну складову співробітництва в рамках ГУУАМ: вирішення «заморожених» конфліктів, утворення спільних збройних формувань і перегляд існуючої системи безпеки. За заявою Президента Узбекистану, зробленою 5 травня 2005 р., через своє географічне положення Узбекистан не може брати участь у цих процесах, але готовий розвивати з країнами — членами ГУУАМ співробітництво на двосторонній основі [3].

Серед знаменних подій в історії ГУУАМ слід зазначити також підписання Угоди про створення зони вільної торгівлі 20.07.2002 р. Але результати застосування даної угоди поки не такі істотні, щоб їх відзначити. Протягом декількох років об'єднання ГУУАМ знаходилося в стані невизначеності і неефективності. Єдиною і незмінною формою співробітництва залишалося проведення щоріч-

них самітів глав держав-учасниць. Об'єднання ГУУАМ переживає чергову трансформацію, що вселяє надію на його подальше ефективне функціонування.

Незважаючи на визначені складності, можливо, що в майбутньому діяльність європейських субрегіональних і регіональних організацій та об'єднань буде все більше зводитися до уніфікації норм права по різних напрямках співробітництва. Цей процес вже почався, коли Європейський Союз визнав Європейську конвенцію про захист прав людини й основних свобод (яка була прийнята в рамках Ради Європи) частиною свого внутрішнього законодавства, а згодом на її основі була прийнята Хартія основних прав ЄС, що стала складовою Договору про конституцію для Європи (ч. II Договору) [4].

Взагалі активне співробітництво Європейського Союзу і Ради Європи має давню історію. Створенню даних організацій поклала початок одна ідея, що одержала надалі два різних шляхи розвитку. Цією ідеєю, що з'явилась ще в XI ст., є єднання народів Європи, встановлення миру на Європейському континенті і розвиток співробітництва між європейськими державами. Створена у 1949 р. Рада Європи пішла шляхом гуманітарного співробітництва, в основі якого лежить добровільна участь європейських держав і прийняття угод (конвенцій, хартій) за принципом узгодженості, у результаті чого Рада Європи нараховує на сьогоднішній день 46 держав-членів і є міжнародним форумом з захисту прав людини.

Прихильники створення Єдиної Європи з більш тісним «федеративним» зв'язком між державами за фундамент обрали економічне співробітництво, і навіть, для початку, тільки одну його складову — промисловість, створивши в 1951 р. Європейське об'єднання вугілля і сталі.

Однакова символіка Європейського Союзу і Ради Європи говорить про єдність ідеї, що лежить в основі створення даних політико-правових об'єднань. Але ідея ця одержала незрівнянно різний розвиток. Держави — члени Європейського Союзу поступово прийшли і до політичної, і до військової, і до соціальної складової співробітництва. Рада Європи у свою чергу залишається вірною принципам, закріпленим в Статуті організації, і деякі питання, такі як оборона, лежать поза компетенцією Ради Європи. При цьому не можна сказати, що дана організація не розвивається. Конвенція про захист прав людини і основних свобод 1950 р. не втрачає своєї актуальності і сьогодні завдяки Європейському Суду з прав людини, який кожним новим своїм рішенням роз'яснює і коментує положення Конвенції.

Також як приклад тісної взаємодії європейських організацій можна привести фактичну передачу функцій Західноєвропейського союзу Європейському Союзу (в рамках другої опори ЄС) відповідно до «Декларації Порто» від 10.10.2000 р., що сприяла розвитку ідеї удосконалення європейської ідентичності в галузі безпеки й оборони. Формальному припиненню самостійної діяльності ЗЄС передувало прийняття Пітерсберзької декларації в 1992 р., що визначила такі завдання ЗЄС: гуманітарні і рятувальні; підтримка миру; завдання бойових сил у керуванні кризами, включаючи миротворство. Ці ж завдання були включені до Амстердамського договору держав — членів ЄС 1999 р. [5].

Аналіз цілей і напрямків діяльності європейських міжурядових організацій дозволяє класифікувати їх на «трамплінові» організації (для яких пріоритетом є співробітництво з ЄС, Радою Європи, НАТО і наближення до певних стандартів і вимог, необхідних для вступу до цих організацій) і «самодостатні» європейські організації або об'єднання (досить значні і самостійні).

На сучасному етапі розвитку інтеграційних процесів в Європі процес уніфікації норм європейського права очевидний на прикладі таких напрямків співробітництва європейських міжурядових організацій, як захист прав людини і основних свобод, європейська безпека й оборона.

Література

1. Договір про створення ЄС (Маастрихтський договір) 1992 р. // europa.eu.int/eur-lex.
2. Міжурядові регіональні організації: Пам'ят. посіб. / За ред. Б. І. Гумешюка. — К., 2001. — С. 86.
3. <http://gumam.jrg.ua>.
4. Договір про Конституцію для ЄС // europa.eu.int/eur-lex.
5. Баймуратов М. О., Деліньський О. А. Міжнародно-правові аспекти становлення і розвитку європейської безпеки на порозі XXI століття: Монографія. — О.: Юрид. л-ра, 2004. — С. 92.

УДК 341.215:339.923

О. А. Деліньський

МІЖНАРОДНА ПРАВОСУБ'ЄКТНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ

Найважливішим фактором життя стають групи юридичних осіб, які підпорядковують собі цілі галузі економіки в різних країнах. Дане явище отримало назву «багатонаціональні (транснаціональні) корпорації» (далі — ТНК). При цьому з економічної точки зору вони являють собою єдине ціле, тоді як право визнає за кожним суб'єктом, який входить до структури групи, юридичну самостійність. Таке оформлення економічних реалій правовим регулюванням також породжує велику кількість проблем, що вимагають як найшвидшого вирішення. Ці проблеми виступають як своєрідна перевірка в сучасних реаліях ефективності і пристосованості тих чи інших правових засобів до регулювання проблем статусу комерційних організацій, які діють за межами національної держави.

В юридичній літературі не вироблено єдиних підходів до природи феномена ТНК. Окремі теорії, пропонувані різними авторами, підкреслюють ті чи інші аспекти в діяльності ТНК, не претендуючи на повномасштабне охоплення всієї картини дійсності. Наявні спроби синтезу різних наукових концепцій поки не можна назвати до кінця стрункими і позбавленими внутрішніх суперечностей. Усе це ускладнює дослідження і без того складної проблеми правового регулювання діяльності ТНК.